

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПЕРІОД «МОДЕРНІЗАЦІЇ» ІНСТИТУТУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СИСТЕМИ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Татарин Назарій Миколайович - кандидат юридичних наук, фахівець
відділу режимно-секретного та документального забезпечення Львівського
державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3888-2104>

УДК 343.985

У статті підкреслено, що розслідування кримінальних правопорушень є чітко регламентованою кримінальним процесуальним законодавством України діяльністю уповноважених суб'єктів. Зазначено, що організаційні аспекти їх функціонування досить часто врегульовуються нормативно-правовими актами підзаконного рівня. Наголошено, що визначення концептуальних засад організації та планування розслідування кримінальних правопорушень вважається неможливим без з'ясування генези нормативно-правового регулювання вказаної діяльності. З'ясовано, що генеза нормативно-правового регулювання діяльності з організації та планування розслідування кримінальних правопорушень визначається з урахуванням періодів, значимих для становлення та реформування системи досудового розслідування в незалежній Україні, керуючись особливостями переходу від тоталітарного режиму до демократичного, ринкової трансформації економіки, зміни в системі, функціях і повноваженнях правоохоронних органів, у тому числі пов'язаних з протидією кримінальній протиправній діяльності. Виокремлено й охарактеризовано такий період у нормативно-правовому забезпеченні діяльності з досудового розслідування кримінальних правопорушень узагалі й організації та планування розслідування зокрема як період «модернізації» інституту досудового розслідування та системи органів досудового розслідування. Вказаний період припадає на 12.04.2012 – по теперішній час. З'ясовано, що в цей період прийнято Кримінальний процесуальний кодекс України; у зв'язку з реформуванням правоохоронної сфери істотних змін зазнала система органів досудового розслідування: реорганізовано систему прокуратури та змінено «повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій»; ліквідовано міліцію та податкову міліцію; створено Національну поліцію, Державне бюро розслідування, Бюро економічної безпеки України; змінено організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, інститут досудового розслідування, кримінальна процесуальна діяльність, нормативно-правові акти, організація розслідування, планування розслідування, генеза, становлення, розвиток, період «модернізації» інституту досудового розслідування та системи органів досудового розслідування.

The article emphasizes that the investigation of criminal offenses is an activity of authorized subjects clearly regulated by the criminal procedural legislation of Ukraine. It is noted that the organizational aspects of their functioning are quite often regulated by normative legal acts of the sub-legal level. It is emphasized that the determination of the conceptual foundations of the organization and planning of the investigation of criminal offenses is considered impossible without clarifying the genesis of the regulatory and legal regulation

of the specified activity. It has been found that the genesis of the legal regulation of the organization and planning of the investigation of criminal offenses is determined taking into account the periods significant for the formation and reform of the pre-trial investigation system in independent Ukraine, guided by the features of the transition from a totalitarian regime to a democratic, market transformation of the economy, changes in system, functions and powers of law enforcement agencies, including those related to combating criminal illegal activities. Such a period in the regulatory and legal provision of pre-trial investigation of criminal offenses in general and the organization and planning of investigations in particular is singled out and characterized as a period of "modernization" of the institution of pre-trial investigation and the system of pre-trial investigation bodies. The specified period is from 04.12.2012 to the present time. It was found that the Criminal Procedure Code of Ukraine was adopted during this period; in connection with the reform of the law enforcement sphere, the system of pre-trial investigation bodies underwent significant changes: the prosecutor's office system was reorganized and "the powers of the prosecutor to perform the functions assigned to him" were changed; the police and tax police were abolished; the National Police, the State Bureau of Investigation, the Bureau of Economic Security of Ukraine were created; the organization of the judiciary and the administration of justice in Ukraine has changed.

Key words: legal regulation, institute of pre-trial investigation, criminal procedural activity, legal acts, organization of investigation, planning of investigation, genesis, formation, development, period of "modernization" of institute of pre-trial investigation and system of pre-trial investigation bodies.

Articolul subliniază că cercetarea infracțiunilor este o activitate a subiecților autorizați reglementată clar de legislația procesual penală a Ucrainei. Se observă că aspectele organizatorice ale funcționării acestora sunt destul de des reglementate prin acte normative de nivel subjuridic. Se subliniază că determinarea fundamentelor conceptuale ale organizării și planificării cercetării infracțiunilor este considerată imposibilă fără a clarifica geneza reglementării normative și legale a activității specificate. S-a constatat că geneza reglementării legale a organizării și planificării anchetei infracțiunilor este determinată ținând cont de perioadele semnificative pentru formarea și reformarea sistemului de cercetare preliminară în Ucraina independentă, ghidată de caracteristicile a tranziției de la un regim totalitar la unul democratic, transformarea pieței a economiei, schimbările de sistem, funcții și competențe ale organelor de drept, inclusiv cele legate de combaterea activităților ilegale infracționale. O astfel de perioadă în prevederea reglementară și legală a cercetării preliminare a infracțiunilor în general și în organizarea și planificarea anchetelor în special este evidențiată și caracterizată ca o perioadă de „modernizare” a instituției cercetării preliminare și a sistemul organelor de cercetare preliminară. Perioada specificată este de la 04.12.2012 până în prezent. S-a constatat că în această perioadă a fost adoptat Codul de procedură penală al Ucrainei; în legătură cu reforma sferei organelor de drept, sistemul organelor de urmărire preliminară a suferit modificări semnificative: s-a reorganizat sistemul parchetului și au fost modificate „competențele procurorului de a îndeplini funcțiile care îi sunt atribuite”; poliția și poliția fiscală au fost desființate; au fost create Poliția Națională, Biroul de Stat de Investigații, Biroul de Securitate Economică al Ucrainei; organizarea sistemului judiciar și administrarea justiției în Ucraina s-a schimbat.

Cuvinte cheie: reglementare juridică, institutul de urmărire preliminară, activitate procesual penală, acte juridice, organizarea anchetei, planificarea anchetei, geneza, formarea, dezvoltarea, perioada de „modernizare” a institutului de urmărire preliminară și sistemul de cercetare preliminară. -organele de cercetare a procesului.

Постановка проблеми. Без сумніву, «удосконалення інституту досудового розслідування передбачає поряд з процедурними змінами також відповідне реформування органів, що його здійснюють. Тому особливої актуальності набувають питання організації досудового розслідування, визначення місця слідчого апарату в державно-правовому механізмі, стану їх нормативно-право-

вого регулювання в чинному законодавстві. Для надання характеристики нинішнього стану досліджуваної інституції треба зрозуміти характерні для неї традиції й стереотипи, питання становлення та історичного досвіду» [1, с. 50]. У зв'язку з чим основні періоди в нормативно-правовому забезпеченні діяльності з досудового розслідування кримінальних правопорушень узагалі й ор-

ганізації та планування розслідування зокрема визначаються за допомогою аналізу етапів становлення та розвитку інституту досудового розслідування в кримінальному процесі України, адже «з розвитком та удосконаленням інституту досудового слідства розвивались та удосконалювались теоретичні та практичні основи наукової організації праці слідчих» [2, с. 57].

Аналіз останніх досліджень. Велика кількість учених здійснила спроби виокремити історичні періоди розвитку інституту досудового розслідування. Зокрема, П.В. Берназ, Г.І. Глобенко, А.Г. Каткова, С.М. Стахівський, О.Ю. Татаров та інші. Проте доводиться констатувати, що генеза саме нормативно-правового регулювання такого аспекту слідчої діяльності як організація та планування розслідування кримінальних правопорушень залишилася поза увагою науковців.

Метою статті є надання характеристики нормативно-правовому регулюванню діяльності з організації та планування розслідування кримінальних правопорушень у період «модернізації» інституту досудового розслідування та системи органів досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Більш «кардинальних» і «відчутних» змін інститут досудового розслідування кримінальних правопорушень, а значить і організація та планування такого розслідування, зазнали у 2012 році, коли було прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України [3]. Указаний нормативно-правовий акт був підготовлений з урахуванням основних підстав для подання скарг до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), що стосувалися тривалості досудового та судового процесу в кримінальних справах, і основні його положення стосувалися «встановлення порядку кримінального провадження на засадах пріоритетності прав і свобод людини; забезпечення реалізації принципів змагальності та рівності сторін обвинувачення і захисту у кримінальному процесі; вдосконалення й оптимізація процедур кримінального провадження та підвищення оперативності кримінального судочинства» [4, с. 12].

Більше того, «зазначений Кодекс став новою сходинкою на шляху до демократизації та гуманізації вітчизняного законодавства й приведення його у відповідність до високих європейських та міжнародних стандартів щодо захисту прав та свобод громадян. <...> В новий КПК України закладені такі новели, як введення технології дистанційних слідчих дій, електронного моніторингу осіб, яким суд обмежував право на пересування, використання засобів аудіо- та відео- фіксації» [5].

Очевидно, що зміна самої суті та процедури кримінального провадження, в тому числі такої його стадії як досудове розслідування, не могла не позначитися на особливостях організації та планування розслідування кримінальних правопорушень. Більше того, в цей період істотних змін у зв'язку з реформуванням правоохоронної сфери зазнала й система органів досудового розслідування.

Зокрема, в 2014 році було реорганізовано систему прокуратури та змінено «повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій», а також організацію діяльності прокуратури України шляхом прийняття нового закону «Про прокуратуру» [6]. Також у цьому році створений «центральный орган виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових» [6] – Національне антикорупційне бюро України.

2015 рік запам'ятався ліквідацією міліції та створенням такого правоохоронного органу, що протидіє злочинності, як Національна поліція. Наприклад, у законі «Про Національну поліцію» врегульовуються такі аспекти організації розслідування кримінальних правопорушень як «міжнародне співробітництво поліції» (ст. 4); «взаємодія поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування» (ст. 5); визначення системи поліції (ст. ст. 13–15), обов'язків поліцейського (ст. 18), повноважень керівника поліції (ст. 22), основних і додаткових повноважень поліції (ст. ст. 23, 24), повноважень

поліції «у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення» (ст. 25), поліцейських заходів (ст. ст. 29–46¹); особливості формування та використання поліцією інформаційних ресурсів (ст. ст. 26, 27), кадрове, грошове, фінансове та матеріально-технічне забезпечення (ст. ст. 47–58, 72–75, 94, 105) [8].

Цьогоріч також створено новий «державний правоохоронний орган, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції» [9] – Державне бюро розслідування. У відповідному законі визначені правові основи його організації та діяльності, зокрема з розслідування кримінальних правопорушень. У цей же рік було реорганізовано «організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні» [10]. 2021 року замість податкової міліції було створено Бюро економічної безпеки України – «центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави» [11].

Крім того, з прийняттям нового КПК України продовжилася імплементація міжнародних і європейських стандартів у діяльність з розслідування кримінальних правопорушень узагалі й її організації та планування зокрема. На це вказує й ратифікація Україною «Угоди про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з крадіжками автотранспортних засобів і забезпеченні їхнього повернення», «Угоди про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з торгівлею людьми, органами й тканинами людини», «Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво», приєднання України до «Конвенції про екстрадицію».

З приводу відомчого нормативно-правового врегулювання діяльності органів досудового розслідування й інших суб'єктів, які приймають участь у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, у тому числі в частині організації та планування такого розслідування, наведемо наступні правові акти,

що приймалися з моменту прийняття діючого КПК України по тепер:

- наказ МВС України від 09.08.2012 року № 686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України»;

- «Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України», затверджене наказом МВС України від 09.08.2012 року № 691;

- наказ МВС України від 14.08.2012 року № 700 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень»;

- наказ МВС України від 22.10.2012 року № 940 «Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України»;

- «Інструкція про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів», затверджена наказом МВС України від 26.10.2012 року № 962;

- «Інструкція про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп», затверджена наказом МВС України від 20.10.2014 року № 1107;

- «Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події», затверджена наказом МВС України від 03.11.2015 року № 1339;

- «Положення про Департамент карного розшуку Національної поліції України», затверджене наказом Національної поліції України від 14.11.2014 року № 90;

- «Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань», затверджене наказом Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 року № 139;

- «Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими ор-

ганами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», затверджена наказом МВС України від 07.07.2017 року № 575;

– «Інструкція з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 16.02.2018 року № 111;

– «Інструкція про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження», затверджена наказом Міністерства юстиції України від 19.08.2019 року № 2599/5;

– «Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України», затверджене наказом МВС України від 20.05.2020 року № 405;

– «Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 27.04.2020 року № 357;

– «Зміни до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», затверджені наказом МВС України від 28.05.2020 року № 420;

– «Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення», затверджене наказом Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 року № 298; тощо.

Висновки. Отже, генеза нормативно-правового регулювання діяльності з організації та планування розслідування кримінальних правопорушень знаходиться в

прямій залежності від етапів становлення та розвитку інституту досудового розслідування в кримінальному процесі України. Генеза нормативно-правового регулювання діяльності з організації та планування розслідування кримінальних правопорушень визначається з урахуванням періодів, значимих для становлення та реформування системи досудового розслідування в незалежній Україні, керуючись особливостями переходу від тоталітарного режиму до демократичного, ринкової трансформації економіки, зміни в системі, функціях і повноваженнях правоохоронних органів, у тому числі пов'язаних з протидією кримінальній протиправній діяльності.

Виокремлено й охарактеризовано такий період у нормативно-правовому забезпеченні діяльності з досудового розслідування кримінальних правопорушень узагалі й організації та планування розслідування зокрема як період «модернізації» інституту досудового розслідування та системи органів досудового розслідування. Вказаний період припадає на 12.04.2012 – по теперішній час. У цей період прийнято Кримінальний процесуальний кодекс України; у зв'язку з реформуванням правоохоронної сфери істотних змін зазнала система органів досудового розслідування.

Література

1. Глобенко Г.І. Досудове розслідування: ретроспективний погляд та шляхи подальшого реформування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 50–58. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/221>.

2. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України: закон України від 12.07.2001 № 2670-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 44. Ст. 234.

3. Про міжнародні договори України: закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

4. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: закон України

від 18.03.2004 № 1629–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.

5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: закон України від 23.02.2006 № 3477–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

6. Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян: указ Президента України від 18.02.2002 № 143/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 8. Стор. 85. Ст. 331.

7. Про затвердження Концепції реформування наукової та науково-технічної діяль-

ності в системі правоохоронних органів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 № 649-р. *Офіційний вісник України*. 2002. № 47. Стор. 333. Ст. 2170.

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: указ Президента України від 08.04.2008 № 311/2008. *Урядовий кур'єр*. 2008. № 72.

9. Малярєнко В., Шаповалова О. Новий кримінальний процесуальний кодекс України: переваги та недоліки. *Право України*. 2012. № 10. С. 9–19.

